

بررسی رابطه بین خودکارآمدی و منبع کنترل با موفقیت تحصیلی دانشجویان

Relationship between self-efficacy and source control with academic achievement students

حسین حیدری^{۱*}، فاطمه مرام^۲، عبدالحمید پاپ زن^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه رازی کرمانشاه
۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه رازی کرمانشاه
۳. دانشیار گروه ترویج کشاورزی و توسعه روستایی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه رازی کرمانشاه

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مطالعه رابطه بین خودکارآمدی عمومی و منبع کنترل با موفقیت تحصیلی از روش تحقیق، پیمایشی و از نوع توصیفی - همبستگی انجام گرفته است. جامعه آماری این پژوهش شامل $N=210$ نفر از دانشجویان سال سوم کارشناسی رشته‌های مختلف دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی می‌باشد که تعداد 150 نفر از آن‌ها بر اساس جدول مورگان به عنوان حجم نمونه تعیین و با روش نمونه گیری تصادفی انتخاب شدند. ابزار پژوهش شامل: مقیاس خودکارآمدی عمومی شرر، مقیاس منبع کنترل راتر بوده که به طور همزمان توسط گروه نمونه تکمیل گردید. برای ارزیابی آزمودنی‌ها از نظر پیشرفت تحصیلی اختلاف معدل ترم 1 و معدل ترم 5 آن‌ها محاسبه گردید. نتایج پژوهش نشان داد که بین خودکارآمدی عمومی و منبع کنترل رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. ولی بین خودکارآمدی عمومی و منبع کنترل با موفقیت تحصیلی رابطه ای وجود ندارد. همچنین بین جنسیت با خودکارآمدی و جنسیت با منبع کنترل رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. با این وجود دو متغیر جنسیت و پیشرفت تحصیلی رابطه ای با همدیگر ندارند. از دیگر نتایج این پژوهش وجود ارتباط معنی دار بین دانشجویان دختر و پسر از نظر خودکارآمدی و منبع کنترل می‌باشد. در عین حال تفاوت معنی داری از نظر پیشرفت تحصیلی بین دختران و پسران مشاهده نشد. بین دانشجویان در رشته‌های مختلف با خودکارآمدی نیز رابطه معنی داری وجود دارد، اما بین دانشجویان با رشته‌های مختلف و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی رابطه‌ای مشاهده نشد.

کلیدواژه: خودکارآمدی عمومی، منبع کنترل، موفقیت تحصیلی، دانشجویان کشاورزی

Abstract

This research studied the relationship between general self-efficacy and Source of control with the academic success of research methods, and descriptive-correlation survey was conducted. The study population included $N=210$ of third year undergraduate students in various disciplines of agriculture is the Razi University That 150 of them according to Morgan as the sample size and random sampling were selected. Research tools include: general self-efficacy scale, the scale of Rotter source simultaneously by groups of samples was completed. To assess between in terms of academic achievement differences norm Term 1 and 5, it was calculated. Results showed a significant positive relationship between self-efficacy and source control exist. But between the general self-efficacy and source control with academic success not exist a relationship. Between gender and self-efficacy and gender whit source control exist relationship positive and significant. However, two variables of gender and academic achievement have not a relationship with each other. Other results of this study, a significant correlation between male and female students is self-efficacy and source control. However, significant differences were observed in terms of academic achievement between girls and boys. between students in different fields with the self-efficacy is a significant relationship, but between students from different disciplines and source control and academic achievement relationship was not observed.

Keywords: general self-efficacy, source control, academic achievement, students of agriculture.

مقدمه

در دهه ۱۹۴۰، نظریه پردازان یادگیری نظریه‌های اجتماعی و تقلید را در برابر نفوذ رفتارگرایی در روانشناسی را مطرح کرده‌اند. نظریه اجتماعی - شناختی بر رفتار انسان تأثیر و تأکید دارد و معتقد است افراد به صورت فعال در تحول درخویش شرکت می‌کنند و می‌توانند با رفتارشان وقایع و رویدادها را کنترل کنند (شهنی بیلاق و همکاران، ۱۳۸۲). خودکارآمدی از مفاهیم مهم و مؤثر در نظریه شناختی اجتماعی بندورا است (اعرابیان و همکاران، ۱۳۸۳). بندورا، خودکارآمدی را به عنوان باورهایی در مورد توانایی‌های شخصی برای سازمان دادن و طی کردن مسیرهای عمل به منظور دستیابی به پیشرفت تعریف کرده است. از دیدگاه او، باورهای خودکارآمدی مشخص می‌کند که مردم چگونه احساس می‌کنند، فکر می‌نمایند، خودشان را بر می‌انگیزانند و چگونه رفتار می‌کنند (لو و روزور^۱، ۲۰۰۰). چاپ صدها مقاله در دهه گذشته در مجله‌ها مختلف علمی بیانگر اهمیت و جایگاه خودکارآمدی در جنبه‌های مختلف زندگی و سلامت انسان است (مدوکس^۲، ۲۰۰۲). باورهای خودکارآمدی به طرز تفکر افراد، چگونگی رویارویی با مشکلات، سلامت هیجانی، تصمیم‌گیری، انتخاب اهداف و دسترسی به آن‌ها تأثیر می‌گذارد (بندورا^۳، ۲۰۰۳). خودکارآمدی از طریق چهار منبع یا ترکیبی از آن‌ها افزایش یا کاهش می‌یابد. مهمترین آن‌ها تجربیات مهارت یعنی عملکردهای قبلی هستند. به طور کلی عملکردهای موفقیت آمیز تجربیات، کارایی را افزایش می‌دهد و بر عکس شکست آن‌ها را کاهش می‌دهد. دومین منبع کارایی سرمشق‌های اجتماعی تجارب جانشینی هستند که دیگران تأمین کننده آن هستند. قانع سازی اجتماعی می‌تواند خودکارآمدی را بالا ببرد و یا پایین بیاورد. آخرین منبع کارایی حات‌های فیزیولوژیکی و هیجانی فرد هستند. معمولاً هیجان شدید عملکرد را پایین می‌آورد. در ارتباط با تأثیر خودکارآمدی و موفقیت‌های تحصیلی مطالعات فراوان شده است. افراد با خودکارآمدی ضعیف تکالیف و کارها را دشوارتر می‌بینند و این امر باعث افزایش استرس در آن‌ها می‌شود، در مقابل خودکارآمدی بالا در افراد سبب ایجاد آرامش و نزدیکی به تکالیف می‌شود. بنابراین می‌تواند به عنوان پیش بینی کننده قوی برای پیشرفت افراد باشد (نجفی، ۱۳۸۶). همچنین خودکارآمدی در یادگیری و پیشرفت مؤثر است. دانش آموزان با خودکارآمدی قوی در مقایسه با ضعیف به پیشرفت‌های بیشتری نائل می‌شوند (فراهانی و کرامتی ۱۳۸۱). تحقیقات بندورا و گروهی از پژوهشگران در ایتالیا نشان داد خودکارآمدی با پیشرفت تحصیلی ارتباط دارد (نجفی، ۱۳۸۶).

یافته بندورا و همکاران در سال ۱۹۹۹، اهرنبرگ و همکاران در سال ۱۹۹۱، حاکی از آن است که بین دختران و پسران از لحاظ خودکارآمدی تفاوت معنی داری وجود ندارد، اما موریس در سال ۲۰۰۲ نتیجه گرفت که خودکارآمدی در این دو جنس متفاوت است. به نظر می‌رسد که خودکارآمدی با توجه به سن و جنس تفاوت دارد. مردان به طور میانگین در مقایسه با زنان از خودکارآمدی قویتری برخوردارند و تفاوت‌های جنسیتی در این زمینه تا ۲۰ سالگی به اوج خود می‌رسد و در سال‌های بعد کاهش می‌یابد. در هر دو جنس خودکارآمدی در سراسر کودکی و اوایل بزرگسالی کاهش یافته، در

¹ Lau & Roeser

² Muris

³ Bandura

میان سالی به حداکثر خود رسیده و پس از ۶۰ سالگی کاهش می‌یابد (نجفی، ۱۳۸۶، اعراییان، ۱۳۸۳). یکی از مهمترین مسائل در زمینه یادگیری، وجود تفاوت های فردی است، البته تفاوت‌هایی که در این زمینه مطرح است، نه ژنتیکی، بلکه معلول شرایط محیطی مربوط به خانه و مدرسه است. یکی از تفاوت‌هایی که می‌تواند نقش مستقیمی در یادگیری داشته باشد، تفاوت در نوع مهارت گذاری و یا منبع کنترل فرد نسبت به مسائل است. اینکه فرد پیشامدهای خوشایند یا ناخوشایند را به توانایی‌ها یا ناتوانایی‌های خود نسبت می‌دهد (مهارت‌گذاری یا منبع کنترل درونی) یا آن‌ها را معلول عوامل بیرونی نظیر شانس و ... که از اختیار وی خارج هستند، می‌داند (مهارت‌گذاری و یا منبع کنترل بیرونی). این نکته حائز اهمیت است که شخصی با ویژگی منبع کنترل درونی، از آنجا که خودش را دست بسته عوامل بیرونی نمی‌داند، طبعاً فردی فعال خواهد بود و نتیجه عمل خود، خواه پیروزی، خواه شکست برای وی حکم مرگ و زندگی را نخواهد داشت. اما شخص با ویژگی منبع کنترل بیرونی، در مقابل حوادث حالتی انفعالی خواهد داشت و تصمیم‌گیری‌هایش لرزان است. این واقعیت در مسئله مهم یادگیری جاری است. به جأت می‌توان یادگیری را، مهمترین ابزار در دست انسان برای ایجاد انطباق مناسب با محیط و تداوم رضایت‌مندانه بقای فرد دانست (جباری، ۱۳۸۲). منبع کنترل در سلامت روانی و سلامت فیزیولوژیک مؤثر است. در زمان از دست دادن منبع کنترل هیجان‌های منفی مانند اضطراب، افسردگی و تنش روانی تجربه می‌شود و بر عکس احساس داشتن یک منبع کنترل، حس خوب زندگی کردن همراه با بهداشت تن و روان را به همراه دارد (فرانکلن^۱، ۱۹۹۸). در نتیجه منبع کنترل نیز از مؤلفه‌های مؤثر بر موفقیت تحصیلی است. نتایج تحقیقات آور (۱۹۹۲)، کاسیدی^۲ (۲۰۰۰)، ونیس^۳ (۲۰۰۳) وجود رابطه بین منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی را گزارش کرده اند.

موفقیت تحصیلی به جلوه‌های از وضعیت تحصیلی دانش آموز یا دانشجو اشاره دارد که این جلوه ممکن است نشان دهنده نمره یک دوره، میانگین نمرات برای مجموعه‌ای از دوره‌ها در یک درس یا میانگین نمره های دوره های مختلف باشد (اعراییان، ۱۳۸۳). اکتساب نمره های خوب به باورهای خودکارآمدی قوی در دانشجویان ارجاع داده می‌شود. این دسته از دانشجویان سعی بیشتری نموده و زمان بیشتری را صرف کار خود کرده تا بتوانند نمرات بهتری را کسب کنند (شارف، ۱۹۹۷). پاژره و میلر^۴ در سال (۱۹۹۴) دریافتند که دانشجویان مرد نسبت به دانشجویان زن باورهای خودکارآمدی قوی تری را در توانایی‌هایشان نشان می‌دهند. در همین راستا بندورا در سال (۱۹۹۷) بیان نموده است که افراد با باورهای خودکارآمدی بالاتر در انجام تکالیف آموزشی بیشتر شرکت می‌کنند و وقتی با مشکلات برخورد می‌کنند زمان بیشتری را مقاومت نشان می‌دهند. همچنین مطالعه های پنتریچ و در گروت^۵ (۱۹۹۰) دریافتند که باورهای خودکارآمدی تحصیلی با پیامدهای تحصیلی یعنی نمره های پایان سال رابطه دارد. علاوه بر این، ابراین و مارتینز پوینز^۶ (به نقل از شهنی بیلاق در سال (۱۳۸۲) به این نتیجه رسیدند که باورهای خودکارآمدی از طریق عملکرد تحصیلی پیش بینی می‌شود. مطالعه پاچاریز

¹ Franken
² Kasede
³ Venes
⁴ Pajares & Miller
⁵ Pintrich & Degroot
⁶ Eccles et al

و اسپانگ^۱ در سال (۲۰۰۰)، روی دانشجویان نشان داده است که خودکارامدی بر پشتکار برای تداوم پیشرفت تحصیلی تأثیر می‌گذارد. تحلیل مطالعات منتشر شده در سال‌های ۱۹۸۸ - ۱۹۷۷ در زمینه ارتباط بین خودکارامدی و پیشرفت تحصیلی، نشان داده است که باورهای خودکارامدی رابطه مثبتی با پیشرفت تحصیلی دارد. بر اساس نظریه شناختی - اجتماعی بندورا (۱۹۹۷) و به استناد تحقیقات متعدد از جمله کارهای پاجارس و میلر در سال‌های (۱۹۹۷ و ۱۹۹۴)؛ پاجارس و گراهام^۲ در سال (۱۹۹۹) خودکارامدی را در حکم عاملی مهم، که نقش مؤثری در پیشرفت تحصیلی در سطوح مختلف تحصیلی ایفا می‌کند، می‌دانند (کرامتی، ۱۳۸۳).

هدف کلی این پژوهش تعیین رابطه خودکارامدی و منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی دانشجویان کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه می‌باشد. هدف های اختصاصی که در این پژوهش دنبال می‌شوند عبارت اند از:

- _ تعیین رابطه باورهای خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی دانشجویان به تفکیک جنسیت
- _ تعیین رابطه باورهای خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی دانشجویان به تفکیک رشته تحصیلی
- _ تعیین رابطه باورهای خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی دانشجویان در نوبت‌های مختلف
- _ تعیین رابطه باورهای خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی
- _ مقایسه باورهای خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی به تفکیک جنسیت
- _ مقایسه باورهای خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی به تفکیک رشته تحصیلی
- _ مقایسه باورهای خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی، در دوره‌های روزانه و شبانه

روش تحقیق

این تحقیق از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های کمی، از جهت روش، توصیفی - همبستگی است، از نظر هدف نیز از نوع تحقیقات کاربردی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش را دانشجویان کارشناسی ورودی ۸۶ - ۸۷ دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی، تشکیل می‌دهند. که در زمان تحقیق ترم شش بودند. این محدودیت به دلیل دانش آموخته شدن دانشجویان در ترم هفت می‌باشد. حجم کل دانشجویان ۲۱۰ نفر است که از این جامعه تعداد ۱۵۰ نفر منطبق بر جدول مورگان و با روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای بر اساس جنسیت و جمعیت دانشجویی هر رشته انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها شامل:

- ۱_ مقیاس خودکارامدی عمومی شرر (G.S.E.S) : این مقیاس برای اندازه گیری خودکارامدی که اختصاص به موفقیت خاصی از رفتار نداشته باشند، ساخته شده است. این مقیاس شامل ۱۰ گویه که انتظارات خودکارامدی آزمودنی‌ها را در ۳ سطح "میل به آغازگری رفتار"، "میل به تلاش برای تکمیل رفتار" و "مقاومت آن‌ها در رویارویی با موانع" می‌سنجد (شرر و مدوکس، ۱۹۸۲). نمره گذاری این مقیاس بر اساس طیف لیکرت می‌باشد. شرر (۱۹۸۲) آلفای کرونباخ را برای

¹ Pajares & Eschang

² Pajares & Geraham

مقیاس خود ۰/۸۲ گزارش کرده است. در مطالعه مقدماتی پژوهش حاضر که بر روی ۳۰ نفر انجام شد آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۸ به دست آمد.

۲_ مقیاس منبع کنترل راتر: این مقیاس شامل ۲۹ ماده است. از میان این ماده ها ۶ ماده خنثی بوده و به منظور ابهام بخشیدن به مقیاس، مورد استفاده قرار می گیرند. ۲۳ ماده دیگر برای سنجش منبع کنترل است. نمره گذاری این مقیاس به صورتی است که افراد با منبع کنترل درونی با نمره کمتر و افراد با منبع کنترل بیرونی با نمره بیشتر مشخص می شوند. راتر در روش نمره گذاری خود تأکید دارد و معتقد است که تغییر این روش به اعتبار این روش به اعتبار این مقیاس لطمه می زند (اصغر نژاد به نقل از آناستازی). حد میانگین ضریب اعتبار این مقیاس را در حدود ۰/۷۰ اعلام کرده است. در مطالعه مقدماتی این پژوهش اعتبار آزمون از طریق آلفای کرونباخ ۰/۶۷ بدست آمد.

۳_ پرسشنامه مشخصات فردی: این پرسشنامه شامل اطلاعات عمومی دانشجویان شامل: جنسیت، رشته تحصیلی، دوره روزانه یا شبانه بودن، معدل ترم اول و معدل ترم پنجم می باشد. برای تعیین پیشرفت تحصیلی از اختلاف دو میانگین استفاده شد.

یافته های پژوهش

یافته های توصیفی شامل، میانگین، واریانس و انحراف معیار مربوط به متغیرهای این پژوهش در جدول شماره ۱ آورده شده است.

جدول ۱: میانگین، واریانس و انحراف معیار مربوط به متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین	واریانس	انحراف معیار
خودکارآمدی	۲۹/۲	۱/۳۰	۳/۶
منبع کنترل	۴/۴	۰/۰۷	۰/۰۸
پیشرفت تحصیلی	۵/۶	۳/۴	۱/۸

منبع: یافته های پژوهش

یافته های مربوط به هدف های تحقیق

_ تعیین رابطه باورهای خودکارآمدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی دانشجویان به تفکیک جنسیت به طور کلی برای تعیین ارتباط بین متغیرها باید از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شود. برای بررسی هدف اول تحقیق نیز از این رابطه استفاده شد. یافته های مربوط به هدف نخست مبنی بر تعیین رابطه باورهای خودکارآمدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی دانشجویان به تفکیک جنسیت در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول شماره ۲: تعیین رابطه باورهای خودکارآمدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی دانشجویان به تفکیک جنسیت

جنسیت		متغیر
-۰/۵۲	r	خودکارآمدی
۰/۰۰۰	Sig	
۰/۶۰	r	منبع کنترل
۰/۰۰۰	Sig	
-۰/۰۷	r	پیشرفت تحصیلی
۰/۳۹	sig	

منبع: یافته‌های پژوهش

همانگونه که در جدول ۲ دیده می‌شود محاسبه همبستگی بین دو متغیر جنسیت و خودکارآمدی ($r = -0.52, p = 0.000$) حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح 0.01 خطا رابطه معنی دار و منفی وجود دارد. دلیل منفی بودن ضریب را می‌توان از طریق ضریب η^2 بیان نمود. این ضریب علاوه بر اینکه ارتباط را تأیید می‌کند نشان می‌دهد، که با افزایش میزان خودکارآمدی، تعداد دانشجویان دختر کاهش یافته و در مقابل بر دانشجویان پسر افزوده شده است. ضریب η^2 گزارش شده (0.525) می‌باشد. همچنین برای تعیین شدت ارتباط بین این دو متغیر از اندازه اثر استفاده شد که شدت در حد بزرگ را نشان می‌دهد ($r = 0.525$).

محاسبه همبستگی بین دو متغیر جنسیت و منبع کنترل ($r = 0.60, p = 0.000$) نشان می‌دهد که بین این دو متغیر در سطح 0.01 خطا، رابطه معنی دار و مثبتی وجود دارد. البته با کمک ضریب η^2 می‌توان نتیجه گرفت که هر چه بر میزان معیار منبع کنترل افزوده می‌شود بر تعداد دانشجویان دختر نیز افزوده و تعداد دانشجویان پسر کاهش می‌یابد. میانگین این معیار $8/5$ بوده که بیانگر آن است، هر چه افراد نمره کمتری بگیرند دارای منبع کنترل درونی و هر چه این نمره افزایش یابد، نشان می‌دهد که فرد دارای منبع کنترل بیرونی است. ضریب η^2 و اندازه اثر این دو متغیر نیز برآورده شده است ($0.60, r = 0.60, \eta^2 = 0.60$).

اندازه اثر به کمک جدول کوهن نشان از شدت در حد بزرگ را می‌دهد.

نتایج حاصل از همبستگی بین جنسیت و پیشرفت تحصیلی نشان می‌دهد رابطه معنی داری بین آن‌ها وجود دارد. در نتیجه فرضیه ما رد می‌شود ($r = 0.07, p = 0.392$).

تعیین رابطه باورهای خودکارآمدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی دانشجویان به تفکیک رشته تحصیلی نتایج حاصل از همبستگی باورهای خودکارآمدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی دانشجویان به تفکیک رشته تحصیلی در جدول ۳ به شرح زیر می‌باشد.

جدول ۳: تعیین رابطه باورهای خودکارآمدی و منبع کنترل پیشرفت تحصیلی دانشجویان به تفکیک رشته تحصیلی

رشته تحصیلی		متغیر
۰/۱۸۲	r	خودکارآمدی

۰/۲۶	sig	منبع کنترل
-۰/۰۷۷	r	
۰/۳۵	sig	پیشرفت تحصیلی
۰/۰۸۵	r	
۰/۳۱	sig	

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به اینکه میزان همبستگی بین رشته و خودکارآمدی ($r = ۰/۱۸۲, p = ۰/۲۶$) گزارش شده می‌توان نتیجه گرفت بین این دو متغیر در سطح $۰/۰۵$ رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد.

محاسبه همبستگی بین دو متغیر رشته و منبع کنترل ($p = ۰/۳۵۱$) و رشته تحصیلی با پیشرفت تحصیلی ($p = ۰/۳۱۲$) رابطه معنی داری وجود ندارد. در نتیجه فرضیه تحقیق مبنی بر ارتباط بین رشته تحصیلی تأیید نمی‌شود.

– تعیین رابطه باورهای خودکارآمدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی در نوبت‌های مختلف نتایج حاصل از همبستگی باورهای خودکارآمدی و منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی دانشجویان به تفکیک رشته تحصیلی در جدول ۴ به شرح زیر می‌باشد.

جدول ۴: تعیین رابطه باورهای خودکارآمدی و منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی دانشجویان در نوبت‌های مختلف

۰/۱۱۵	نوبت	متغیر خودکارآمدی
	r	
۰/۱۶۲	sig	منبع کنترل
۰/۰۹۹	r	
۰/۲۲۹	sig	
۰/۱۳۱	r	پیشرفت تحصیلی
۰/۱۱۹	sig	

منبع: یافته‌های پژوهش

محاسبه تعیین رابطه همبستگی بین نوبت با خودکارآمدی با سطح معنی داری ($p = ۰/۱۶۲$) و رابطه همبستگی بین نوبت با رشته تحصیلی با سطح معنی داری ($p = ۰/۲۲۹$) و رابطه همبستگی بین نوبت با پیشرفت تحصیلی ($p = ۰/۱۱۹$) حاکی از آن است که ارتباط معنی داری بین متغیرهای ذکر شده وجود ندارد.

– تعیین رابطه باورهای خودکارآمدی و منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی نتایج حاصل از همبستگی باورهای خودکارآمدی و منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی دانشجویان به تفکیک رشته تحصیلی در جدول ۵ به شرح زیر می‌باشد.

جدول ۵: تعیین رابطه باورهای خودکارآمدی و منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی

متغیر خودکارآمدی	شاخص	خودکارآمدی	منبع کنترل	پیشرفت تحصیلی
	r	۱	-۰/۸۲۸	۰/۱۵۷
منبع کنترل	Sig		۰/۰۰۰	۰/۰۶۰
	r	-۰/۸۲۸	۱	-۰/۰۱۲۹
پیشرفت تحصیلی	Sig	۰/۰۰۰		۰/۱۲۴
	r	۰/۱۵۷	-۰/۰۱۲۹	۱
	Sig	۰/۰۶۰	۰/۱۲۴	

منبع: یافته‌های پژوهش

محاسبه تعیین رابطه همبستگی بین نوبت با خودکارآمدی با سطح معنی داری ($p = ۰/۱۶۲$) و رابطه همبستگی بین نوبت با رشته تحصیلی با سطح معنی داری ($p = ۰/۲۲۹$) و رابطه همبستگی بین نوبت با پیشرفت تحصیلی ($p = ۰/۱۱۹$) حاکی از آن است که ارتباط معنی داری بین متغیرهای ذکر شده وجود ندارد.

نتیجه حاصل از تعیین ضریب همبستگی بین خودکارآمدی و منبع کنترل ($r = -۰/۸۲۸, p = ۰/۰۰۰$) حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح ۱ درصد خطا و با ۹۹ درصد اطمینان رابطه معنی داری بین آن‌ها وجود دارد. دلیل منفی بودن این رابطه به نحوه نمره دهی منبع کنترل مربوط می‌شود. همانطور که توضیح داده شد میانگین این معیار ۸/۵ بوده که هر چه افراد نمره کمتری را بگیرند دارای منبع کنترل درونی و هر چه این نمره افزایش یابد نشان می‌دهد، فرد دارای منبع کنترل بیرونی است.

ضریب همبستگی بین خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی ($r = ۰/۱۵۷, p = ۰/۰۶$) نشان می‌دهد رابطه معنی داری بین این دو متغیر وجود ندارد و فرضیه ما مبنی بر ارتباط بین خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی رد و پذیرفته نمی‌شود.

محاسبه همبستگی بین منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی ($r = ۰/۱۲۹, p = ۰/۱۲۴$) حاکی از آن است رابطه معنی داری بین این دو متغیر وجود ندارد. بدین ترتیب فرض ما مبنی بر وجود رابطه بین این دو متغیر رد می‌شود. به عبارت دیگر منبع کنترل نمی‌تواند بر پیشرفت تحصیلی فرد تأثیر گذار باشد.

۵_ مقایسه باورهای خودکارآمدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی به تفکیک جنسیت
برای پی بردن به پاسخ وجود تفاوت بین باورهای خودکارآمدی و مسند مهار گذاری و پیشرفت تحصیلی به تفکیک جنسیت از آزمون t برای دو گروه مستقل استفاده گردید.

جدول ۶: تفاوت باورهای خودکارامدی و مسند مهار گذاری و پیشرفت تحصیلی به تفکیک جنسیت

Sig	t	f	شاخص		متغیر
			جنسیت	میانگین	
۰/۰۰۰	۷/۴۷	۴/۴۲	پسر	۳۱/۹	خودکارامدی
			دختر	۲۷/۹	
۰/۰۰۰	-۹/۲۷	۵/۰۵	پسر	۳/۷۳	منبع کنترل
			دختر	۴/۸	
۰/۳۹	۰/۸۵	۰/۸۳	پسر	۷/۵۸	پیشرفت تحصیلی
			دختر	۴/۷۳	

منبع: یافته های پژوهش

بر اساس جدول ۶ از لحاظ آماری اختلاف معنی داری بین دانشجویان پسر و دختر از نظر خودکارامدی وجود دارد ($t = ۷/۴۷$ و $p = ۰/۰۰۰$) همانطور که مشاهده می شود میانگین خودکارامدی مردان (میانگین = $۳۱/۹$) می باشد که از میانگین خودکارامدی زنان (میانگین = $۲۷/۹$) بیشتر است.

جهت اختلاف بین منبع کنترل دانشجویان دختر و پسر از آزمون t استفاده شد. بر اساس جدول ۶ از لحاظ آماری، اختلاف معنی داری بین دانشجویان پسر و دختر از نظر منبع کنترل وجود دارد ($t = -۹/۲۷$ و $p = ۰/۰۰۰$). همانطور که مشاهده می شود میانگین منبع کنترل مردان (میانگین = $۳/۷$) بوده که از میانگین منبع کنترل زنان (میانگین = $۴/۸$) کمتر است. پایین بودن میانگین منبع کنترل نشان دهنده این است که مردان دارای منبع کنترل درونی و زنان دارای منبع کنترل بیرونی هستند.

به منظور تعیین اختلاف بین پیشرفت تحصیلی دانشجویان دختر و پسر نیز از آزمون t استفاده شد. بر اساس جدول ۶ از لحاظ آماری، اختلاف معنی داری بین دانشجویان پسر و دختر از نظر پیشرفت تحصیلی وجود ندارد ($t = ۰/۸۳$ و $p = ۰/۳۹$).

۵- مقایسه باورهای خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی به تفکیک رشته تحصیلی
برای پی بردن به پاسخ وجود تفاوت در باورهای خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی به تفکیک رشته تحصیلی در بین دانشجویان رشته های مختلف دانشکده کشاورزی از آزمون ANOVA (تحلیل واریانس یک طرفه) برای چند گروه مختلف استفاده شد (جدول ۷).

جدول ۷: تحلیل واریانس یک طرفه خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی دانشجویان رشته‌های مختلف دانشکده کشاورزی

متغیر	منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	f	Sig
خودکارامدی	بین گروهی	۱/۱۶	۵	۰/۲۳	۱/۸۴	۰/۱۰۷
	درون گروهی	۱۸/۰۷	۱۴۳	۰/۱۲۶		
منبع کنترل	بین گروهی	۰/۰۶	۵	۰/۰۱	۱/۷۹	۰/۱۱۷
	درون گروهی	۱/۰۲	۱۴۳	۰/۰۰۷		
پیشرفت تحصیلی	بین گروهی	۲۲/۱۱	۵	۴/۴۲	۱/۲۸	۰/۲۷۵
	درون گروهی	۴۷۵/۸	۱۳۸	۳/۴۴		

منبع: یافته‌های پژوهش

برای پی بردن به پاسخ هدف پنجم از تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد. همانطور که مشاهده می‌شود، جدول ۷ گویای این است که بین خودکارامدی و جنسیت ($f = 1/84$ و $p = 0/107$)، منبع کنترل و جنسیت ($f = 1/79$ و $p = 0/117$)، پیشرفت تحصیلی و جنسیت ($f = 1/28$ و $p = 0/275$) در بین دانشجویان رشته‌های مختلف دانشکده کشاورزی ارتباط معنی داری وجود ندارد. در نتیجه می‌توان گفت در بین رشته‌های تحصیلی هیچ تفاوتی از نظر خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی وجود نداشته و فرضیه ما پذیرفته نمی‌شود.

بین خودکارامدی و منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی در بین دانشجویان، در دوره‌های روزانه و شبانه، تفاوت وجود دارد. برای پی بردن به پاسخ هدف هفتم مبنی بر مقایسه باورهای خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی در بین دانشجویان در نوبت‌های روزانه و شبانه دانشکده کشاورزی از آزمون t برای دو گروه مستقل استفاده گردید که نتایج حاصله تفاوتی را از نظر باورهای خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی در دو نوبت روزانه و شبانه نشان نداد (جدول ۸).

جدول ۸: مقایسه باورهای خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی در بین دانشجویان در نوبت‌های روزانه و شبانه

متغیر	t	درجه آزادی	Sig
خودکارامدی	۱/۴۰	۱۴۷	۰/۱۶۲
منبع کنترل	-۱/۲۰	۱۴۷	۰/۲۲
پیشرفت تحصیلی	۱/۶۶	۱۴۷	۰/۰۹۸

منبع: یافته‌های پژوهش

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش به منظور بررسی رابطه بین خودکارامدی و منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی در بین دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی انجام گرفت. بر این اساس فرضیه‌هایی مطرح گردید. همانطور که در بخش یافته‌های پژوهش مشاهده می‌شود در پاسخ به هدف اول مبنی بر وجود ارتباط بین متغیرهای خودکارامدی و منبع کنترل و جنسیت حاکی از آن بود که بین این سه متغیر رابطه معنی دار و منفی وجود دارد. این رابطه بیانگر این است که دانشجویان پسر از دانشجویان دختر دارای باورهای خودکارامدی بالاتری بوده و اعتقاد بیشتری به توانایی‌های خود در انجام فعالیت‌های مختلف دارند. شهنی (۱۳۸۲) در مطالعات خود نیز بر این امر تأکید دارد. همچنین این رابطه در مورد منبع کنترل نیز صدق می‌کند. بدین صورت که دانشجویان پسر دارای منبع کنترل درونی و دانشجویان دختر دارای منبع کنترل بیرونی هستند. این امر ناشی از نگرش‌های حاکم بر جامعه بوده که به طور عمد یا غیر عمد در تشکیل این باورها و رفتارها نقش داشته اند.

نتایج حاصل از همبستگی بین جنسیت و پیشرفت تحصیلی نشان می‌دهد رابطه معنی داری بین آن‌ها وجود دارد. این نکته نشان دهنده عدم تفاوت بین دانشجویان دانشکده کشاورزی بوده و برتری یک جنس بر جنس دیگر از نظر تحصیلی مشاهده نگردید.

محاسبه همبستگی بین دو متغیر رشته تحصیلی و منبع کنترل می‌باشد. این بدان معنی است که افراد با خودکارامدی بالا هرگز منفعل نبوده و در تصمیم‌گیری‌های خود لرزان عمل نمی‌کنند. فردی که در انجام کارها به خود متکی است نشان دهنده نوعی توانایی درونی می‌باشد که او را هدایت می‌کند.

تحقیقات متعددی نشان می‌دهد که بین خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی رابطه معنی داری وجود دارد (کاسیدی، ۲۰۰۰؛ وینس، ۲۰۰۳). با وجود این، پژوهش حاضر این امر را ثابت نکرد. این امر می‌تواند ناشی از دلایل مختلفی باشد. از جمله عدم تمایل و انگیزه دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی، شرایط محیطی، از بین رفتن فشارها از جانب خانواده و اجتماع، گذر از سد کنکور و کاهش ساعات مطالعه می‌تواند از مهمترین دلایل این رابطه باشد. نتایج این رابطه با نتایج مطالعه اعرابیان (۱۳۸۳) همخوانی دارد. همانطور که در بخش یافته‌های پژوهش مشاهده می‌شود در پاسخ به مقایسه باورهای خودکارامدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی به تفکیک جنسیت از آزمون t مستقل استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون t نشان می‌دهد که اختلاف معنی داری بین دانشجویان پسر و دختر از نظر خودکارامدی وجود دارد. بدین صورت که دانشجویان پسر از خودکارامدی بالاتری نسبت به جنس مخالف برخوردارند. این تفاوت می‌تواند ناشی از آزادی بیشتر پسران نسبت به دختران در قبل از ورود به دانشگاه باشد. همچنین دانشجویان پسر اطمینان بیشتری به توانایی خود در برابر مسایل اجتماعی دارند. بنابراین خانواده‌ها، محیط‌های آموزشی، رسانه‌ها و فرهنگ حاکم بر جامعه به طور مستقیم و غیر مستقیم در القا این نتیجه تأثیر گذارند. این نتایج با یافته‌های اکلس و همکاران (۲۰۰۰)، بورکین (۲۰۰۰)، پاچاریز و میلر (۱۹۹۷) همخوان بوده ولی با نتایج مینرید (۱۹۹۶) و پینتریچ (۱۹۹۰) همخوانی ندارد. نتایج حاصل از تفاوت جنسیتی و منبع کنترل حاکی از آن است که پسران دارای منبع کنترل درونی بوده ولی دختران از منبع کنترل

بیرونی تبعیت می‌کنند. با توجه به مقیاس راتر، دانشجویانی که دارای منبع کنترل درونی بوده هستند بدون توجه بیش از حد به نقش عوامل بیرونی در این زمینه، حداکثر تلاش خود را برای رسیدن به هدف مورد نظر به کار می‌گیرند. در مقابل افرادی که نمره آزمون آن‌ها بالا باشد نشان می‌دهند که دارای منبع کنترل بیرونی هستند و موفقیت‌ها و شکست‌های خود را به عوامل خارجی نسبت می‌دهند. این امر نیز می‌تواند به دلایل اجتماعی و نوع رفتار والدین و اجتماع در برخورد با دو جنس دختر و پسر باشد. در ارتباط با تفاوت جنسیتی از نظر پیشرفت تحصیلی مشاهده گردید که اختلاف معنی داری بین دانشجویان پسر و دختر از نظر پیشرفت تحصیلی وجود ندارد. در این زمینه باید گفت که پیشرفت‌های دختران در عرصه‌های علمی و فرهنگی در جهان به ویژه در ایران زیادتر شده است. افزایش دانشجویان دختر و کسب مدال‌های المپیک نشان دهنده آن است که عملکرد دختران بهبود یافته است و دختران همگام با پسران در زمینه‌های علمی پیش می‌روند (کرامتی به نقل از مهران، ۱۳۸۳).

نتیجه حاصل از مقایسه باورهای خودکارآمدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی به تفکیک رشته تحصیلی و نوبت روزانه یا شبانه بودن مبین آن است که در بین رشته‌های تحصیلی و نوبت‌های روزانه و شبانه هیچ تفاوتی از نظر خودکارآمدی و منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی وجود نداشته و فرضیه ما پذیرفته نمی‌شود. می‌توان نتیجه گرفت که نظام اجتماعی و آموزش و پرورش برای کاهش میزان تفاوت در خودکارآمدی و منبع کنترل در بین دانشجویان دختر و پسر باید تدبیری را بیانجامد. زیرا افرادی که دارای خودکارآمدی بالا و منبع کنترل درونی هستند، افرادی توانا و مسلط بر امور بوده و این برتری سبب افزایش قدرت تصمیم‌گیری شده و در نهایت به سود جامعه خواهد بود. مطالعات متعددی نشان می‌دهد که بین خودکارآمدی و منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد ولی در این مطالعه چنین نتیجه‌ای بدست نیامد. این می‌تواند ناشی از نظام آموزشی و وضعیت اشتغال و مشکلات اجتماعی دیگر باشد. در نتیجه نظام آموزش عالی باید به نوعی این عدم همپوشانی را از طریق ایجاد انگیزه، ایجاد بازار کار به کمک آموزش کارافزینی، تغییر در درس دانشگاهی جبران کند.

منابع

- ۱_ اعرابیون، اقدس؛ خداپناهی، محمد کریم؛ حیدری، محمود و صالح صدق پور، بهرام. (۱۳۸۳). بررسی رابطه باورهای خودکارآمدی بر سلامت روانی و موفقیت تحصیلی دانشجویان. مجله روان شناسی، ۳۲.
- ۲_ جباری، حسن؛ خداپناهی، محمد کریم و حیدری، محمود. (۱۳۸۲). بررسی مقایسه‌ای دانشجویان از لحاظ مسند مهار گذاری، باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خود تنظیم داده شده مجله روانشناسی. ۷ (۲).
- ۳_ شهنی بیلاق، منیجه؛ رجبی، غلامرضا؛ شکرکن، حسین و حقیقی، جمال. (۱۳۸۲). مقایسه باورهای خودکارآمدی ریاضی پسران و دختران دانش آموز سال دوم رشته‌های ریاضی فیزیک، علوم تجربی و علوم انسانی دبیرستان‌های شهر اهواز و بررسی متغیرهای جنسیت، نمره قبلی ریاضی و هدف‌گرایی تحصیلی با آن. فصلنامه علوم تربیتی و روان شناسی، ۱۰ (۱-۲).
- ۴_ فراهانی، محمد تقی؛ کرامتی، هادی. (۱۳۸۱). بررسی رابطه خودکارآمدی با نگرش و عملکرد تحصیلی درس ریاضی در دانش آموزان سوم راهنمایی شهر تهران. فصلنامه علمی - پژوهشی علوم انسانی دانشگاه الزهراء (س). ۱۲ (۴۲).
- ۵_ کرامتی، هادی و شهر آرای، مهناز. (۱۳۸۳). بررسی نقش خودکارآمدی ادراک شده در عملکرد ریاضی. فصل نامه نوآوری‌های آموزشی. ۳ (۱۰).

۶_ نجفی، محمود؛ فولادچنگ، محبوبه (۱۳۸۶). رابطه خودکارآمدی و سلامت روان در دانش آموزان دبیرستانی. دو ماهنامه علمی - پژوهشی دانشگاه شاهد. ۱۴ (۲۲).

- 7_ Bandura, A. & Locke. E. A. (2003). Negative Self – efficacy And goal revisited. Journal of Applied psychology. 88, 1, 87 – 89.
- 8_ Bourquin, S. D. (2000). Rotter I-E Scale pre & post, FCI/CSEM pre & post course grades, Final exams scores, <http://groups.physics.umn.edu/physed>
- 9_ Bandura, A. (1997). Self – efficacy in changing societies. Cambridge University Press Scharff, L. Y. (1997). Self – efficacy <http://www.Umke.edu/sites/careweb/self-efficacy>
- 10_ Eccles, J., Adler, T., & Kaczala, C. M. (1982). Social ization of achievement attitudes and beliefs: Parental influence. Child Development, 53, 310 – 321.
- 11_ Franken, R. (1998). Human Motivation, Chapter thirrtten Brook/Cole Pulishing Company U.S.A.Lasane. J.& Jones, J. (1999). Temporal orientation and academic goal-setting: The mediation properties of motivational. Journal of Social Behavior & Personality, 14.
- 12_ Lau, S. & Roeser, R. W. (2000). On Cognitive abilites and motivation processes in students science engagement and achivement. Stanford University.
- 13_ Muris, P. (2002). Relationship between Self – rfficacy and symptoms of anxiety disorder and depression in a normal adolescent sample. Personality and individual defrences. 32, 337 – 348.
- 14_ Pajares, F., & Miller, M.D (1997). Mathematies self efficey and mathematical problem solving, Journal of Experimental Education. 3,213-228.
- 15_ Pajares, F., & Miller, M.D (1994). The role of self – efficacy and self – concept beliefs in mathematical problem solving: A path analysis Journal of Educational Psychology, 86, 193 – 203.
- 16_ Pintrich, P. R., & Degroot, E. V.(1990). Motivational and self – regular Learning components of classroom academic Performance. Journal of Educational Psychology, 82. 33 – 40.
- 17_ Sherer, M. & Maddus, J. (1982). The self – efficacy scale: construction and validation psychological Report, 51, 663-671. @ Psychological Report.
- 18_ Winneread, M. (1996). Manual for The test of students perception of readiness. <http://www.atts.auck.ac.nz/edu/staff/jhattie/winnietest.htm>